

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU 343.14:343.4

DATELE NEADMISE CA PROBE ADMINISTRATE CU ÎNCĂLCAREA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Tatiana VIZDOAGĂ,
doctor în drept, conferențiar
universitar, formator INJ

Adriana EȘANU,
doctor în drept, conferențiar
universitar, formator INJ

SUMAR

Acele procedurale și procedeele probatorii constituie instrumente vii prin care toți participanții la proces își exercită drepturile, își valorifică interesele, iar procurorul și organul de urmărire penală stabilesc adevărul, cercetând sub toate aspectele, complet și obiectiv toate circumstanțele cauzei. În vederea asigurării dreptului la un proces echitabil, în legislația procesual-penală este reglementat modul în care părțile pot solicita ori participa la efectuarea anumitor acțiuni procesuale, dar și sancțiunile procesuale în caz de încălcare a prevederilor legale. Asemenea sancțiuni se impun, în special, în raport cu datele obținute în condiții obscure, context în care în procesul penal acestea nu vor fi admise ca probe și, prin urmare, se vor exclude din dosar, nu vor putea fi prezentate în instanța de judecată și nu vor fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești. Luând în calcul semnificația și natura reglementării de la art.94 alin.(1) din CPP al RM, dar și domeniul vast al acesteia, în prezentul studiu au fost supuse cercetării primele două circumstanțe-sanctiuni.

Cuvinte-cheie: probe, inadmisibilitatea probelor, proces echitabil, garanții procesuale, drepturi fundamentale, rele tratamente, dreptul la apărare.

THE INADMISSIBILITY OF EVIDENCE OBTAINED BY THE VIOLATING FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS

SUMMARY

Procedural acts and evidentiary procedures constitute live tools due to which all participants in a trial are able to exercise their rights, to express effectively their interests, while the prosecutor and criminal investigation body establish the fact of the matter researching in all aspects, completely and objectively all the case facts.

In order to ensure a right to a fair trial, in the criminal procedural legal framework is settled how the parties may ask or may participate on performing certain procedural actions, but in the same time the procedural sanctions in case of infringement of legal provisions.

Such penalties are imposed particularly in relation with the data obtained under the obscure conditions, a context in which in criminal procedure these would not be admitted as evidence, and therefore will be excluded from the case file, would not be presented in court and would not be put on the basis of a decision or other judgements.

Taking into consideration the significance and the nature of the regulation set out in art. 94, paragraph 1 of the CPC of the R. Moldova, as well its wider context, in this study were supposed to research the first two-circumstances – sanctions.

Key-words: evidence, inadmissibility of evidence, fair trial, procedural guarantees, fundamental rights, ill-treatments, right to defense.

I. Considerații generale

Desfășurarea întregului proces penal, atât în cursul urmăririi penale cât și al judecării ori cu ocazia punerii în executare a hotărârii, se realizează în strictă conformitate cu dispozițiile prevăzute de lege.

Legalitatea procesului penal este o consacrare a principiului *nullum iudicium sine lege*, dar și a principiului preeminenței dreptului într-o societate democratică în scopul asigurării unei garanții efective pentru a preveni arbitrariul în materie de urmărire penală, condamnare sau aplicare a pedepsei.

Din perspectiva activității legislative, principiul legalității impune legiuitorului sarcina de a reglementa regulile de procedură (*lex scripta*) și, totodată, de a edicta textele de lege într-o manieră clară, fără echivoc, previzibilă și predictibilă, așa încât orice persoană să conștientizeze acțiunile procesuale realizate de organele speciale ale statului care intră sub incidența legii (*lex certa*) [9, p.23]. Principiul legalității este dublat de numeroase garanții procesuale menite să asigure caracterul concret și efectiv, dar nu teoretic și iluzoriu, al drepturilor omului.

Legiuitorul a stabilit cazurile de inadmisibilitate a probelor care se încadrează în limitele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare CtEDO). În conformitate cu art.19 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (în continuare Convenția) [4], sarcina CtEDO este de a asigura respectarea angajamentelor care rezultă din Convenție pentru înaltele părți contractante. În special, nu este de competența Curții să se pronunțe cu privire la erorile de fapt sau de drept despre care se pretinde că au fost comise de o instanță internă, decât dacă și în măsura în care acestea ar fi putut să încalce drepturile și libertățile protejate de Convenție. Cu toate că art. 6 din Convenție garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu reglementează totuși admisibilitatea probelor ca atare, materie reglementată de dreptul intern (*Schenk împotriva Elveției* [33, §§45-46], *Teixeira de Castro împotriva Portugaliei* [34, §34] și *Heglas împotriva Republicii Cehe* [16, §84]). Curtea nu are sarcina de a se pronunța în principiu asupra admisibilității unor forme de elemente de probă – de exemplu, probe obținute în mod ilegal cu privire la dreptul intern. Trebuie să examineze dacă procedura, inclusiv modul de obținere a probelor, a fost echitabilă în ansamblu, ceea ce implică examinarea ilegalității respective și, în cazul în care se descoperă încălcarea unui alt drept protejat de Convenție, natura acestei încălcări (*Khan împotriva Regatului Unit* [30, §34], *P.G. și J.H. împotriva Regatului Unit* [32, §76] și *Allan împotriva Regatului Unit* [22, §42]).

În esență, rolul Curții se rezumă la evaluarea faptului dacă procedurile, în ansamblul lor, inclusiv modul în care o probă a fost căpătată, au fost corecte. Prin urmare, rațiunea excluderii probelor obținute nelegal se naște din dreptul la un proces echitabil.

Lucru știut, activitățile specifice procesului penal se materializează prin acte procedurale și procedee probatorii - instrumente reale prin care toți participanții la proces își exercită drepturile, își valorifică interesele, iar procurorul și organul de urmărire penală stabilesc adevărul, cercetând sub toate aspectele, complet și obiectiv circumstanțele cauzei. Totodată, în legislația procesual-penală este reglementat modul în care părțile pot solicita ori participa la efectuarea anumitor acțiuni

procesuale, dar și sancțiunile procesuale în caz de încălcare a prevederilor legale, iar în anumite situații reglementează expres conținutul acțiunilor, garantându-se împotriva atingerii drepturilor și intereselor legitime ale părților. S-a arătat [12, p.296-297] că folosirea amenințărilor, violențelor, promisiunilor în timpul audierii, consemnarea incompletă sau denaturată a declarațiilor, înscrierea în procesele-verbale a unor circumstanțe care nu au avut loc sau neînscriserea celor care au avut loc conduc la reținerea unor fapte și împrejurări ce nu reprezintă adevărul; în afară de influența negativă în aflarea adevărului, aceste procedee ilegale aduc atingere respectului demnității umane, integrității fizice și psihice a celor cercetați, ceea ce nu corespunde nivelului de civilizație actuală; totodată, se aduce atingere și demnității justiției, întrucât folosirea violențelor, a promisiunilor false, a provocărilor nu poate contribui la prestigiul celor care lucrează în justiție. De aceea, preocupându-se de protecția drepturilor fundamentale, legiuitorul arată în art.94 alin.(1) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (în continuare CPP al RM) [2] că „în procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești, inter alia, datele care au fost obținute:

- 1) prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei;
- 2) prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțului, învinuțului, inculpatului, părții vătămate, martorului ...”.

Luând în calcul semnificația și natura reglementărilor respective, tocmai aceste două circumstanțe-sancțiuni vor constitui direcții de cercetare pentru studiul de față.

II. Neadmiterea probelor obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei

Dreptul de a nu fi supus torturii, tratamentelor inumane sau degradante este inclus în categoria drepturilor absolute, care nu pot fi limitate. Legea fundamentală a Republicii Moldova prevede în art.24 că statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor crude, inumane ori degradante. Conform art.10 alin.(3) din CPP al RM, pe parcursul procesului penal nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează demnitatea umană. În timpul desfășurării

procesului penal, nimeni nu poate fi maltratată fizic sau psihic și sunt interzise orice acțiuni și metode care creează pericol pentru viața și sănătatea omului, chiar și cu acordul acestuia, precum și pentru mediul înconjurător. Persoana reținută, arestată preventiv, nu poate fi supusă violenței, amenințărilor sau unor metode care ar afecta capacitatea ei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile (art.11 alin.(9) din CPP al RM).

De altfel, în favoarea garanțiilor individuale, pledează și aderarea Republicii Moldova la Convenția ONU împotriva Torturii și altor Pedepse ori Tratamente cu Cruzime, Inumane sau Degradante [6] și Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor ori Tratamentelor Inumane sau Degradante [5].

Deosebit de relevantă este jurisprudența CtEDO prin care s-a statuat, în mod constant, în favoarea eliminării din probatoriu a probelor obținute prin tortură. În speța *Levința împotriva Moldovei* [11, §104], Înalta Curte consideră că declarațiile obținute de la reclamantul ca urmare a torturării lor cad în categoria declarațiilor care nu ar trebui niciodată să fie admise în procedurile penale, deoarece folosirea unor astfel de probe ar face astfel de proceduri inechitabile în ansamblu, indiferent dacă instanțele de judecată s-au bazat și pe alte probe. În acest sens, excluderea probelor care au fost obținute cu încălcarea art. 3 din Convenție se va efectua în baza art. 94 alin.(1) pct.1) din CPP al RM. Pentru a califica un tratament ca fiind tortură, inuman sau degradant este necesar ca acesta să depășească un anumit „prag de gravitate”. Cum se va proceda dacă un asemenea tratament nu depășește respectivul „prag de gravitate”, dar este de natură de a influența negativ participantul la proces? Vor trebui oare, în temeiul art. 94 alin.(1) pct.1) din CPP al RM, excluse probele care au fost obținute în urma unui asemenea tratament „mai puțin periculos”?

În sursele de specialitate [8, p.12] se menționează că probele obținute prin aplicarea violenței, inclusiv a torturii și a tratamentului inuman sau degradant, *a oricărei forme de brutalitate sau alte forme de tratament care nu constituie tratament degradant*, nu trebuie niciodată, indiferent de valoarea probantă, să fie invocate pentru probarea vinovăției sau să confere o aparență de legalitate a brutalității.

În jurisprudența sa constantă CtEDO nu o singură dată a statuat că relele tratamente trebuie să atingă un minim de gravitate. Aprecierea acestui grad minim depinde de datele cauzei, în special de durata tratamentului și de efectele sale fizice sau mentale, precum și, uneori, de sex, vârstă și starea de sănătate a victimei etc. (*Irlanda împotriva Regatului Unit* [27, §162] și *Jalloh împotriva Germaniei* [28, §67]).

Printre alți factori de luat în considerare figurează scopul în care tratamentul a fost aplicat, precum și intenția sau motivația care au stat la baza atitudinii psihi-

ce (*Aksoy împotriva Turciei* [24, §64] și *Krastanov împotriva Bulgariei* [31, §53]), precum și contextul său, cum ar fi o atmosferă de mare tensiune și cu mare încărcătură emoțională (*Selmouni împotriva Franței* [20, §104]). CtEDO a considerat un tratament ca fiind „inuman” pe motiv, în special, că a fost aplicat cu premeditare ore întregi și că a cauzat fie leziuni corporale, fie grave suferințe fizice și mentale (*Labita împotriva Italiei* [18, §120]). Aceasta a definit un tratament degradant ca fiind în stare să creeze sentimente de teamă, angoasă și inferioritate, care pot umili, înjosi și domina rezistența fizică sau morală a persoanei care este victimă a acestuia sau pot duce la acțiune împotriva voinței sau conștiinței sale (*Keenan împotriva Regatului Unit* [29, §110]).

Pentru a stabili dacă o formă de rele tratamente trebuie calificată ca tortură, se va avea în vedere distincția pe care o face art. 3 din Convenție între această noțiune și cea de tratament inuman sau degradant. După cum arăta Curtea anterior, această distincție pare să fi fost consacrată de Convenție pentru a marca o josnicie deosebită a tratamentelor inumane deliberate ce au provocat puternice suferințe grave și crude (*Irlanda împotriva Regatului Unit* [27, §167], *Aksoy împotriva Turciei* [24, §63] și *Selmouni împotriva Franței* [20, §96]). Pe lângă un element de gravitate, tortura implică o voință deliberată, după cum recunoaște Convenția ONU împotriva Torturii și altor Pedepse ori Tratamente cu Cruzime, Inumane sau Degradante [6]: în art.1 aceasta definește tortura ca orice act prin care o durere sau unele suferințe acute sunt aplicate cu intenție (*sublinierea ne aparține* – n.a.) unei persoane în special pentru a se obține de la aceasta informații, pentru a o pedepsi sau intimida (*Akkoç împotriva Turciei* [23, §115]). Curtea reamintește, de asemenea, că riscul unor acțiuni interzise de art. 3 din Convenție se poate lovi de acest text, dacă este suficient de real și imediat. Astfel, amenințarea unei persoane cu tortura ar putea constitui, în circumstanțele date, cel puțin un tratament inuman (*Campbell și Cosans împotriva Regatului Unit* [26, §26]). Pentru aprecierea elementelor care îi permit să spună dacă a existat încălcarea art.3 din Convenție, CtEDO adoptă principiul probei „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, dar adaugă că o asemenea probă poate rezulta dintr-un „grup de indicii sau de presupuneri incontestabile, suficient de grave, precise și concordante (*Jalloh împotriva Germaniei* [28, §67]). Curtea declară în special că, dacă un individ este reținut sănătos dar se constată rănit la momentul eliberării sale, ține de datoria statului să ofere o explicație plauzibilă pentru aceste răni, în caz contrar apare în mod evident o întrebare în temeiul art.3 din Convenție (*Tomasi împotriva Franței* [21, §110], *Ribitsch împotriva Austriei* [19, §34], *Aksoy împotriva Turciei* [24, §61] și *Selmouni împotriva Franței* [20, §87]).

Utilizarea într-o procedură penală a unor elemente

de probă obținute printr-o măsură considerată contrară art. 3 din Convenție, adică adunate prin încălcarea unuia din drepturile absolute ce constituie nucleul dur al Convenției, furnizează întotdeauna îndoieli serioase cu privire la echitatea procedurii, chiar dacă admiterea lor ca probe nu a fost decisivă pentru condamnarea acuzatului (*İçöz împotriva Turciei* [17, §24]; *Jalloh împotriva Germaniei* [28, §§99, 104], *Göçmen împotriva Turciei* [14, §§73-74] și *Haroutyounian împotriva Armeniei* [15, §63]). În speța *Gafgen împotriva Germaniei* [13, §167], pe marginea utilizării în proces a unor mijloace de probă materiale care au fost adunate ca urmare a relelor tratamente, contrar art.3 din Convenție, CtEDO a considerat că unele elemente materiale adunate prin acte de violență, cel puțin dacă aceste acte puteau fi calificate ca tortură, nu trebuiau niciodată invocate, indiferent de valoarea lor probatorie, pentru dovedirea vinovăției persoanei care fusese victimă a acestora. Orice altă concluzie nu ar face decât să legitimizeze indirect tipul de conduită condamnabilă din punct de vedere moral pe care autorii art. 3 din Convenție au căutat să o interzică sau, cu alte cuvinte, nu ar face decât „să confere o aparență de legalitate violenței” (*Jalloh împotriva Germaniei* [28, §105]). În hotărârea în speța *Jalloh împotriva Germaniei*, CtEDO nu a soluționat problema dacă prin aducerea de probe materiale adunate printr-un act calificat ca tratament inuman sau degradant, dar care nu echivalează cu tortura, procesul era viciat de inechitate, în special, independent de importanța acordată probelor, de valoarea lor probatorie și de posibilitățile de care dispusesse victima pentru a contesta depunerea lor la dosar și utilizarea lor la proces [28, §§106-107]. Ea a constatat încălcarea art. 6 din Convenție în circumstanțele particulare ale acestei cauze [28, §§107-108].

Argumente nu mai puțin consistente împotriva iradierii relelor tratamente reies și din economia prevederilor art.166¹ și art.309 din Codul penal al Republicii Moldova [3]. Potrivit acestor incriminări, legiuitorul a instituit mijloace juridico-penale de apărare împotriva relelor tratamente, manifestate prin tortură, tratament inuman sau degradant, dar și împotriva constrângerii de a face declarații.

În altă ordine de idei, consemnăm că nu este principial ca relele tratamente să fie aplicate nemijlocit de către un agent al statului. Potrivit Convenției ONU împotriva Torturii și altor Pedepse ori Tratamente cu Cruzime, Inumane sau Degradante, relele tratamente pot veni și din partea *altor persoane care acționează la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al agentului autorității publice*. În acest sens, Corneliu Bârsan [1, p.209] subliniază faptul că actele de tortură pot fi săvârșite nu numai de agenți ai forței publice, ci și de particulari, caz în care autoritățile statale au îndatorirea, pe temeiul art. 3 din Convenție, de a urmări și

pedepsi pe cei vinovați de producerea lor. Prin urmare, relele tratamente, oricare ar fi forma lor de manifestare, pot fi aplicate și de particularii care acționează la instigarea și sub conducerea unui reprezentant al autorităților. Indiferent dacă relele tratamente vin din partea reprezentanților statului sau din partea unor particulari, probele obținute în urma unor asemenea tratamente vor fi inadmisibile, în temeiul art. 94 alin.(1) pct.1) din CPP al RM.

Cu referire la victima relelor tratamente, subliniem că aceasta poate fi nu doar bănuitul, învinuitul, inculpatul. Reglementările în cauză trebuie interpretate extensiv, astfel încât în aria de protecție a potențialelor victime pot fi incluși și alți subiecți, precum martorul și partea vătămată. O dovadă în acest sens constituie art.10 alin.(3) și art.11 alin.(9) din CPP al RM, context în care legiuitorul folosește termenul „nimeni”, iar art. 94 alin.(1) pct.1) din CPP al RM nu enumeră exhaustiv cercul de subiecți, eventualele victime ale relelor tratamente. Este posibil ca reprezentantul organului de urmărire sau o altă persoană care acționează la îndemnarea acestuia să aplice violența asupra martorului pentru ca cel din urmă să mărturisească asupra sa sau asupra rudii apropiate acuzate în cauză. Astfel, indiferent cine este victima relelor tratamente – bănuitul, învinuitul, inculpatul, martorul sau un alt participant la proces - probele obținute prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanei trebuie considerate inadmisibile.

Deși este indubitabil faptul că această modalitate probatorie încalcă flagrant drepturile fundamentale ale persoanei, legiuitorul a optat pentru reglementarea expresă a sancțiunii procedurale anume din cauza pericolului și a gravității comportamentului organului oficial abilitat cu competența administrării probelor. Fără îndoială, o asemenea conduită aduce grave prejudicii atât demnității umane cât și interesului justiției în ansamblu.

III. Neadmiterea probelor obținute prin încălcarea dreptului la apărare al bănuitului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate, martorului

Dreptul la apărare este garantat bănuitului, învinuitului, inculpatului, precum și altor părți, în tot cursul procesului penal, în condițiile și modul prevăzut de lege. Pentru ca acest drept să aibă un caracter practic și efectiv, dar nu pur teoretic, exercitarea sa nu trebuie să fie subordonată îndeplinirii unor condiții excesive de formaliste: revine organelor de justiție sarcina de a asigura caracterul echitabil al unui proces și, în consecință, de a veghea ca unui avocat care, în mod evident, participă la un proces pentru a apăra pe clientul său, în lipsa acestuia, să i se dea posibilitate să o facă [7, p.228].

În mod practic, realizarea dreptului la apărare este

asigurată prin organizarea și funcționarea organelor de urmărire penală, procuraturii și instanțelor judecătorești, prin dispozițiile procedurale prevăzute de lege, precum și prin asistență juridică. Conținutul complex al dreptului la apărare se manifestă sub trei aspecte principale: dreptul părții de a se apăra prin orice metodă și mijloc legal; obligația organului de urmărire penală și a procurorului de a avea în vedere din oficiu toate aspectele favorabile părții, indiferent de faptul dacă cunoaște sau nu acesta despre existența lor și indiferent dacă cooperează sau nu în vederea aflării adevărului; dreptul de a beneficia de asistență juridică calificată. Acest drept cuprinde totalitatea posibilităților și regurilor procedurale ce pot fi folosite de o persoană pentru materializarea apărării sale, împotriva învinuirilor ce i se aduc sau împotriva tentativelor de încălcare a drepturilor sale, precum și posibilitatea de a-și valorifica cererile și de a dovedi netemeinicia pretențiilor adversarului. Art. 6 § 3 din Convenție prevede că orice acuzat are, mai ales, dreptul să fie informat în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce; să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege; să fie judecat fără o întârziere excesivă; să fie prezent la proces și să se apere el însuși sau să aibă asistența unui apărător ales; dacă nu are apărător, să fie informat despre dreptul de a-l avea și să i se acorde un avocat desemnat; să audieze sau să facă a fi audiați martorii acuzării și să obțină înfățișarea și audierea martorilor apărării, în aceleași condiții cu martorii acuzării; să nu fie silit să mărturisească împotriva sa sau să se recunoască vinovat. Prin urmare, dreptul la apărare nu trebuie confundat cu asistența apărătorului. După cum s-a arătat [10, p.195], această garanție constă în totalitatea prerogativelor, facultăților și posibilităților pe care, potrivit legii, le au justițiabilii pentru apărarea intereselor lor. Asistența apărătorului este unul din componentele dreptului la apărare și se realizează prin darea de sfaturi și îndrumări, formularea obiecțiilor, întocmirea de plângeri și cereri.

Codul de procedură penală garantează bănuیتului, învinuitului și inculpatului dreptul la apărare atât cu ocazia reglementării statutului lor procesual, cât și de fiecare dată atunci când stabilește ordinea administrării probelor sau a desfășurării măsurilor la fiecare dintre etapele procesului. Organul de urmărire penală sau, după caz, instanța de judecată le asigură acestora posibilitatea de a-și exercita apărarea prin toate mijloacele și metodele neinterzise de lege. În acest sens, în caz de reținere: să primească consultație juridică din partea apărătorului până la începutul primei audieri în calitate de bănuیت ori învinuit; din momentul punerii sub învinuire, să aibă asistența unui apărător ales de el, iar dacă nu are mijloace de a plăti apărătorul, să fie asistat în

mod gratuit de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, precum și, în cazurile admise de lege, să renunțe la apărător și să se apere el însuși; să aibă întrevăderi cu apărătorul său în condiții confidentiale, fără a se limita numărul și durata lor; dacă acceptă să fie audiat, la cererea sa, să fie audiat în prezența apărătorului; să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, de unul singur sau fiind asistat de apărător. Prin urmare, neglijarea acestor prevederi poate să conducă la încălcarea dreptului la apărare al bănuیتului, învinuitului, inculpatului, iar în consecință - probele obținute cu aceste încălcări să fie declarate inadmisibile în temeiul art. 94 alin.(1) pct.2) din CPP al RM.

Pentru ca dreptul la un proces echitabil să rămână suficient de „practic și efectiv”, art. 6 § 1 din Convenție cere, de regulă, ca accesul la un avocat să fie acordat de la prima audiere a bănuیتului de către poliție, cu excepția cazului în care se demonstrează, în lumina circumstanțelor specifice ale fiecărui caz, că există motive întemeiate de a restricționa acest drept. Chiar și în cazul în care motive întemeiate pot justifica în mod excepțional accesul la un avocat, această restricție – indiferent de justificare – nu trebuie să prejudicieze drepturile unui acuzat în temeiul art.6 din Convenție. În jurisprudența sa, Curtea a statuat că dreptul la apărare va fi, în principiu, iremediabil prejudiciat, dacă declarațiile incriminatoare date pe durata audierii, în lipsa accesului la un avocat, sunt folosite pentru a obține o condamnare. Dacă însă bănuیتul, învinuitul sau inculpatul alege să se apere singur, în afară de cazurile când legea prevede participarea obligatorie a apărătorului, probele obținute în lipsa asistenței unui apărător, cu condiția respectării tuturor cerințelor legale privitoare la administrarea lor, nu vor putea fi declarate inadmisibile în temeiul art. 94 alin.(1) pct.2) din CPP al RM. În acest sens, și CtEDO a statuat că acuzatul are prerogativa să renunțe la dreptul său de a fi asistat de un apărător, neputând invoca ulterior încălcarea art.6 §3 lit.c) din Convenție [25, §§91-92].

În art. 94 alin.(1) pct.2) din CPP al RM se prevede că încălcarea dreptului la apărare a martorului și a părții vătămate de asemenea determină inadmisibilitatea probelor. În acest sens, art.17 alin.(4) din CPP al RM stabilește că, la audierea părții vătămate și a martorului, organul de urmărire penală nu este în drept să interzică prezența avocatului invitat de persoana audiată în calitate de reprezentant.

Referindu-se la partea vătămată, art. 60 alin. (1) din CPP al RM prevede dreptul să fie reprezentată de un avocat ales, iar dacă nu are mijloace pentru a plăti avocatul – să fie asistată, în condițiile legii, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. Reieșind din prevederile art. 80 alin.(1) pct.2) din CPP al RM, reprezentantul părții vătămate are dreptul, printre altele, să participe la efectuarea acțiunilor procesuale, la

propunerea organului de urmărire penală, în cazul în care se prezintă la începutul acțiunii procesuale efectuate cu participarea persoanei reprezentate.

Cu scopul asigurării dreptului la apărare al martorului, art.90 alin.(12) pct.10) din CPP al RM prevede că martorul are dreptul să participe în acțiuni procesuale din cadrul urmăririi penale, să fie asistat de un apărător ales de el ca reprezentant. Totodată, conform art. 92 alin.(1) din CPP al RM, persoana, fiind citată în calitate de martor, are dreptul să invite un avocat care îi va reprezenta interesele în organul de urmărire penală și care o va însoți la acțiunile procesuale efectuate cu participarea sa. Cu ocazia audierii, art.105 alin.(7) din CPP al RM stabilește că, în mod obligatoriu, fiecare martor este întrebăat dacă este soț sau rudă apropiată cu vreuna din părți și în ce relații se află cu părțile. În cazul în care se dovedește a fi soț sau rudă apropiată a bănuitului, învinutului, inculpatului, martorului i se explică dreptul de a tăcea și este întrebăat dacă acceptă să facă declarații. Conform art. 90 alin. (2) din CPP al RM, martorul nu poate fi silit să facă declarații contrar intereselor sale sau ale rudelor sale apropiate. Aducere la cunoștință a libertății de mărturisire împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate este pusă în sarcina ofițerului de urmărire penală, procurorului, instanței. În acest sens, art. 90 alin.(11) din CPP al RM stabilește că rudele apropiate, precum și soțul, soția, logodnicul, logodnica, concubinul, concubina bănuitului, învinutului, inculpatului nu sunt obligate să facă declarații împotriva acestuia. Organul de urmărire penală sau instanța este obligată să aducă aceasta la cunoștință persoanelor respective sub semnătură. Conform art. 63 alin.(7) din CPP al RM, interogarea în calitate de martor a persoanei față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune se interzice. În aceeași ordine de idei, conform art.105 alin.(8) din CPP al RM, la audierea martorului se interzice punerea întrebărilor care, în mod evident, urmăresc insultarea și umilirea persoanei. Astfel, participarea avocatului martorului în calitate de reprezentant al acestuia din urmă va asigura respectarea tuturor drepturilor inerente unui proces echitabil.

Participarea avocatului părții vătămate în calitate de reprezentant al acesteia este, de asemenea, justificată. Or, conform art.111 alin.(2) din CPP al RM, declarațiile și audierea părții vătămate se fac conform dispozițiilor ce se referă la declarațiile și audierea martorilor, fiind aplicate în mod corespunzător. Prin urmare, avocatul părții vătămate va urmări ca aceasta să nu fie impusă să mărturisească împotriva sa sau a rudelor sale apropiate. Totodată, art.111 alin.(3) din CPP al RM prevede că, în anumite cazuri în care poate fi prejudiciată viața intimă a părții vătămate, se interzice inculpatului învinuit de comiterea unei infracțiuni sexuale și apărătorului său să prezinte probe despre pretinsul caracter sau istoria

personală a victimei, cu excepția cazului când instanța acordă această permisiune. Astfel, avocatul părții vătămate va supraveghea modul în care se respectă aceste prevederi. Dreptul la apărare al părții vătămate urmează a fi asigurat și prin prisma art.58 alin.(4) pct.1), 2) din CPP al RM care stabilește că victima unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave contra persoanei, victima torturii, tratamentelor inumane sau degradante, indiferent de faptul dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte civilă, dispune de dreptul de a fi consultată de un avocat pe tot parcursul procesului penal ca și celelalte părți în proces, precum și să fie asistată, în condițiile legii, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat în cazul în care nu dispune de mijloace bănești pentru a plăti avocatul.

Nu încapă îndoială că încălcarea dispozițiilor ce țin de martor și partea vătămată vor putea atrage încălcarea dreptului la apărare, iar probele astfel administrate vor putea fi declarate inadmisibile în temeiul art. 94 alin.(1) pct.2) din CPP al RM.

Prin urmare, pentru a stabili dacă procedura, în ansamblu, a fost echitabilă și dacă s-au respectat cerințele de admisibilitate a probelor, trebuie să se cerceteze, totodată, și faptul dacă dreptul la apărare a fost respectat.

IV. Concluzii

Regula neadmiterii ca probe a datelor administrate cu încălcarea drepturilor fundamentale ale omului are ca scop primar descurajarea abaterilor organelor de urmărire penală. Respectiv, prin excluderea probelor în cauză, organele antrenate în activitatea de administrare a probelor sunt încurajate să-și consolideze o conduită compatibilă cu respectarea drepturilor persoanei. Totodată, eforturile organelor specializate ale statului de a pedepsi pe cel vinovat, demne de laudă cum sunt, nu pot fi obținute prin sacrificarea acelor mărețe principii consacrate de-a lungul anilor de dârvală și suferință ce au avut ca urmare încorporarea lor în Legea Fundamentală. A aproba asemenea conduite, înseamnă a afirma pe cale de decizie judiciară o neglijență, dacă nu chiar o sfidare, față de interdicțiile Constituției, edictate în scopul protejării cetățenilor de astfel de conduite.

Referințe bibliografice:

1. Bârsan C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol.I - Drepturi și Libertăți*. București: ALL Beck, 2005. 1273 p.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122-XV din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.

3. Codul penal al Republicii Moldova. Nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
5. Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor ori Tratamentelor Inumane sau Degradante, adoptată la Strasbourg la 26 noiembrie 1987, în vigoare din 01.02.1989. Ratificată de Republica Moldova la 02.11.1997, în vigoare din 01.02.1998. <http://www.cpt.coe.int/lang/rom/rom-convention.pdf> (vizitat 30.03.2018).
6. Convenția ONU împotriva Torturii și altor Pedepse ori Tratamente cu Cruzime, Inumane sau Degradante. Adoptată la 10 decembrie 1984, în vigoare din 26.06.1987, pentru Republica Moldova în vigoare din 28.12.1995. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol.I. Chișinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.129.
7. Damaschin M. *Dreptul la un proces echitabil în materie penală*. București: Universul Juridic, 2009. 323 p.
8. Dongoroz V. ș.a. *Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală Român. Partea generală*. Ediția a 2-a, Vol V. București: ALL Beck, 2003. 432 p.
9. Iordache M. *Nulitățile în noul Cod de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2015. 270 p.
10. Neagu I. *Tratat de drept procesual penal. Partea generală*. București: Global Lex, 2004. 487 p.
11. *Speța Levința c. Moldovei*, hotărârea din 16 decembrie 2008, definitivă la 16.03.2009. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112868> (vizitat 19.03.2018).
12. Theodoru Gr. *Tratat de drept procesual penal*. Ed. a 3-a. București: Hamangiu, 2013. 896 p.
13. *Affaire Gäfgen contre Allemagne*. CEDH, 1 Juin 2010. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99040> (vizitat 03.04.2018).
14. *Affaire Göçmen contre Turquie*. CEDH, 17 octobre 2006. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77517> (vizitat 22.04.2018).
15. *Affaire Haroutyunian contre Arménie*. CEDH, 28 juin 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81353> (vizitat 12.04.2018).
16. *Affaire Heglas contre République tchèque*. CEDH, 1 mars 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79650> (vizitat 03.04.2018).
17. *Affaire İçöz contre Turquie*. CEDH, 15 janvier 2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66133> (vizitat 09.03.2018).
18. *Affaire Labita contre Italie*. CEDH, 6 Avril 2000. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-63300> (vizitat 24.04.2018).
19. *Affaire Ribitsch contre Autriche*. CEDH, 4 Décembre 1995. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62521> (vizitat 24.04.2018).
20. *Affaire Selmouni contre France*. CEDH, 04 Juillet 1999. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-62842> (vizitat 03.04.2018).
21. *Affaire Tomasi contre France*. CEDH, 27 august 1992. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57796> (vizitat 09.03.2018).
22. *Case of Allan v. the United Kingdom*. ECHR, 5 November 2002. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60713> (vizitat 23.04.2018).
23. *Case of Akkoç vs. Turkey*. ECHR, 10 October 2000. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58905> (vizitat 23.04.2018).
24. *Case of Aksoy v. Turkey*. ECHR, 18 December 1996. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58003> (vizitat 08.05.2018).
25. *Case of Galstyan v. Armenia*, ECHR, 15 November 2007. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83297> (vizitat 05.04.2018)
26. *Case of Campbell și Cosans v. the United Kingdom*. ECHR, 25 February 1982. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57455> (vizitat 15.04.2018)
27. *Case of Ireland v. the United Kingdom*. ECHR, 18 January 1978. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57506> (vizitat 11.05.2018).
28. *Case of Jalloh v. Germany*. ECHR, 11 July 2006. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307> (vizitat 12.04.2018).
29. *Case of Keenan v. the United Kingdom*. ECHR, 3 April 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59365> (vizitat 03.04.2018).
30. *Case of Khan v. the United Kingdom*. ECHR, 12 May 2000. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58841> (vizitat 03.04.2018).
31. *Case of Krastanov v. Bulgaria*. ECHR, 30 September 2004. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66796> (vizitat 03.04.2018).
32. *Case of P.G. and J.H. v. the United Kingdom*. ECHR, 25 September 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665> (vizitat 05.04.2018).
33. *Case of Schenk v. Switzerland*. ECHR, 12 July 1988. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57572> (vizitat 03.04.2018).
34. *Case of Teixeira de Castro v. Portugal*. ECHR, 9 June 1998. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193> (vizitat 12.04.2018).